

Studijní text Vágnerová, M.

Sociokulturní problémy a odchylky v chování

Ukázky studijního textu Vágnerová, M. Sociokulturní problémy a odchylky v chování

1. Úvod do problematiky

1.1. Sociokulturní handicap a jeho vymezení

Uplatnění a zvládnutí **požadavků školy** mohou nepříznivě ovlivňovat různá **znevýhodnění**.

Takové děti nedokáží plně profitovat ze vzdělávací a socializační nabídky školy, nebudou zde dobře prospívat, možná nebudou ani pozitivně akceptováni a **škola** se pro ně stane **zdrojem stresu** (občas je tomu i naopak, takové dítě je leckdy zatěžující spíš pro školu). V krajním případě mohou být **zkušenosti**, které sociokulturně odlišný žák získá natolik negativní, že zdeformují jeho postoj ke škole a zredukují možnosti jeho **dalšího uplatnění** (chybějící kvalifikace, nežádoucí stereotypy chování atd.).

Znevýhodněním může být i pouhá odlišnost zevnějšku, resp. jeho úpravy nebo nějaké nápadnosti v chování, které nemusí být spojeny s nedostačivostí. Takové dítě upoutává automaticky větší pozornost a ve třídě získává pozici toho, kdo se od ostatních liší; vzhledem k tomu je i takto přijímán (a leckdy i odmítán či přehlížen). **Spolužáci, a leckdy ani učitel, si nejsou jisti, jaké toto dítě vlastně je, a co od něho lze očekávat**, a proto se k němu nebudou chovat stejně jako k ostatním. Zda převáží **ohleduplnost a ochota pomoci** nebo **odmítání a nezáměr** je otázka aktuální konstelace a leckdy i náhody.

🚩 **Hranice, za kterou se odlišnost mění v handicap**, tj. znevýhodnění, je dána sociálně, resp. sociokulturně a vyplývá z požadavků společnosti (i školy) na sociálně a sociokulturně odlišné děti. Z tohoto hlediska lze rozlišovat:

- znevýhodnění, které je dáno nízkou vzdělanostní úrovní rodiny a s tím spojeným **méně stimulačním způsobem výchovy**, resp. zanedbáváním
- a **sociokulturní handicap**, který je dán **odlišností výchovného vedení** a celkové socializace. Je samozřejmé, že v některých případech může dojít ke kombinaci obou znevýhodnění.

🚩 **Sociokulturní handicap představuje omezení v oblasti zkušeností.**

Vyplývá z odlišnosti sociální a kulturní příslušnosti, s níž souvisí i získání jiných *poznatků, dovedností*, rozvoj *jiných postojů a očekávání* než jaké mají příslušníci majoritní společnosti. (zkušnost Vizina 9. třída: R chlapci a stavebnice Merkur; Nerom chlapci a klavírní produkce skladby Pro Elišku)

Jde o problém daný působením odlišných sociokulturních vlivů, to znamená **odlišné socializace**. Tito lidé jsou znevýhodněni pouze ve vztahu k většinové společnosti. V rámci vlastní skupiny, společnosti z níž pocházejí, takové problémy nemají. (To je např. důvodem, proč bývají romští rodiče přesvědčeni, že se jejich dítě chová přiměřeně, a učitel se jim marně snaží vysvětlit, že tomu

tak není.) Ve vztahu k majoritní společnosti jsou sociokulturně odlišní lidé v pozici minority, která se musí většinové společnosti alespoň částečně přizpůsobit, aby v ní mohla bez problémů existovat.

Adaptace na většinovou společnost (viz duální identita) je proces zahrnující nejenom získávání nových zkušeností, tj. učení **jazyku**, jiným **normám** a **zvyklostem**, ale i přijetí této společnosti za svou. Adaptační proces může trvat různě dlouho a může mít různé výsledky. Děti jím procházejí hlavně ve škole, kde se musí přizpůsobit nejenom běžným požadavkům na výkon a chování (viz Romka na konferenci v Ostravě se zkušeností: v první třídě nemohla jíst kdy ba chtěla), ale musí se vyrovnat i s nedostatečným zvládnutím jazyka, s neznalostí pravidel, která zde platí a nakonec i se svou odlišností, která vyvolává různé reakce.

Jakým způsobem bude dítě přistupovat k neznámému prostředí školy a jak, resp. zda vůbec, se bude snažit vyrovnávat se všemi nároky, **bude záležet i na jeho rodině**. Je důležité, zda rodiče budou považovat vzdělání za důležitý předpoklad profesního a společenského uplatnění či osobnostního rozvoje. Půjde i o to, zda rodiče budou považovat za přínosný ten typ vzdělání, který česká škola nabízí nebo si budou myslet, že to, co se zde dítě učí, pro ně nebude v životě nijak přínosné (tak tomu může být v některých romských rodinách) nebo by to mohlo být pro jeho další rozvoj dokonce škodlivé (tak tomu může být v některých muslimských rodinách) (viz práce P Cíny).

Sociokulturně znevýhodněné děti nemusí mít a také většinou nemají snížené předpoklady ke zvládnutí školních požadavků, ale **nemají všechny potřebné znalosti, dovednosti a návyky**. Škola pro ně představuje zátěž danou nahromaděním většího množství nároků, které se jim mohou jevit **nezvládnutelné** a leckdy i **nesrozumitelné**.

I když dítě nakonec tuto zátěž zvládne a škole se přizpůsobí, život jeho rodiny se může v mnoha směrech lišit od standardu rodin z majoritní společnosti. To znamená, že musí zvládnout požadavky obou prostředí. Musí se naučit **diferencovat co je kde vhodné a žádoucí a co ne**, a přijmout fakt, že žije ve dvou různých společenstvích. Stává se součástí obou a postupně je obě zahrne do svého sebepojetí. Takovou rozdělenou identitu popisuje čínská studentka gymnázia: „*Když jsem se svými českými kamarády, tak se cítím jako Češkou, protože se cítím jako bych k nim patřila, a se svými čínskými kamarády se cítím Číňankou, protože my mluvíme stejným jazykem, mluvíme čínštinou... Já jsem četla, že děti jako my jsme **banány**, že zvenku vypadáme jako Asiati, ale uvnitř jsme bílí, že už ten kořen, ty tradice v nás jsou, ale že už to není tak silný“ (Řezníček, 2002). (U Romů se hovoří o **kokosech**)*